

HØJSKOLEN I GRØNLAND

Af Mads Lidegaard

Den 3. juli 1962 – på Hans Egede-dagen – indviedes Knud Rasmussens Højskole i Holsteinsborg, Grønlands første folkehøjskole. Det var et nyt træk i landets kulturliv, som her kom til – forhåbentlig for at blive, – og der kan derfor være grund til at standse op og gøre status. Hvordan blev den skole til? Hvad vil den? Hvad er den?

Det vil føre for vidt at udgranske, hvor ofte tanken om en højskole har været fremme på Grønland. Når skolen i dag bærer Knud Rasmussens navn, er det bl. a. fordi han var en af dem, der først fremsatte tanken, men han var ingeniende om det.

Da nyordningen løb af stabelen – med alle de menneskelige prøvelser den stillede grønlænderne overfor, blev højskoletanken mere aktuel end nogensinde. Mange forstod klart nødvendigheden af at gøre en indsats netop på det menneskelige område jævnsides med den store tekniske opbygning.

Et vist indtryk gjorde det vel også, at der i årene efter krigen var blevet rejst hele 3 højskoler blandt samerne i Norge, Sverige og Finland – et folk som talmæssigt ikke var flere end grønlænderne, og hvis kulturelle situation i mange henseender var den samme. Det var ikke tilfældigt, at de kredse, der stod bag tanken, orienterede sig nøjere om de samiske højskoler netop i de år.

Det egentlige initiativ kom i forbindelse med en kirkelig grønlandsindsamling i Danmark og Grønland. En bestemt del af beløbet, nemlig 50.000 kr., blev afsat til opførelsen af en folkehøjskole i Grønland og blev altså skolens grundkapital. De kredse, der stod bag dette initiativ, grupperede sig om det grønlandske lektorat med lektor Aage Bugge i centrum. Og efter at forstander J. Th. Arnfred gennem en grønlandsrejse var blevet overbevist om det rigtige i tanken, gik han og dermed den danske højskoleverden, Kirkeligt Samfund og andelsbevægelsen ind for den og skaffede yderligere økonomisk støtte.

Mænd som folketingsmand Augo Lynge og redaktør Kristoffer Lynge var fra starten med i den aktive kreds og sikrede den derved et markant grønlandsk islæt. Det er altså ikke korrekt, som det så ofte er blevet sagt, at initiativet udgik ensidigt fra dansk side.

I foråret 1954 arbejdede et udvalg i Danmark med at udforme nærmere retningslinier, og samme sommer kunne Augo Lynge forelægge de foreløbige planer for

landsrådet, som fra første færd tog godt imod dem og lige siden har vist skolen stor og velvillig interesse. Udvalget udsendte i 1956 en betænkning med forslag til vedtægter, undervisning og økonomi.

For at staten kunne bevilge sin del af anlægssummen, var det imidlertid nødvendigt at overdrage det egentlige ansvar til en bestyrelse i Grønland. Dette skete i foråret 1957. Bestyrelsen skulle have følgende sammensætning:

Et medlem fra hver af følgende organer:

1. Landsrådet.
2. Kulturrådet – nu oplysningsrådet.
3. Den lokale kommunalbestyrelse.
4. Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler i Danmark.
5. Provsten som født medlem.
6. Støtteforeninger i Grønland.
7. Elevforeningen.

Med hensyn til 6: Støtteforeninger, var der i mellemtiden enkelte steder i Grønland oprettet lokale kredse med det formål at støtte højskolen moralsk og økonomisk, bl. a. ved at forberede befolkningen på dens komme og sprede oplysning om den. Det blev disse støttekredse, der i første omgang kom til at vælge for 6 og 7, da der jo endnu ingen elevforening fandtes. Den ny bestyrelse, som ifølge sagens natur måtte være midlertidig, stod straks overfor 2 store problemer.

For det første måtte en forstander udpeges, og valget faldt på seminarielærer Nikolaj Rosing. For det andet måtte skolens beliggenhed bestemmes. Der var stærkt afvigende meninger herom, men flertallet gik ind for at rejse højskolen ved fåreholdestedet Neriunaq i Godthåbsfjorden. Dette stødte på stærk modstand, bl. a. i landsrådet, hvilket fik bestyrelsen til igen at overveje sin stilling. I mellemtiden var byggepriserne steget stærkt, og da placering på en lille plads som Neriunaq nødvendigjorde særlige el-anlæg og vandforsyning, var denne økonomiske stramning medvirkende til, at man opgav Neriunaq og valgte Holsteinsborg.

Grundene til netop at vælge denne by var mange:

1. God byggegrund nær vej.
2. Helårsvandforsyning.
3. Smuk beliggenhed.
4. Central beliggenhed.
5. Driftig befolkning.
6. Gode erhvervsmuligheder.
7. Mange besøgende som mulige foredragsholdere.

Imidlertid havde de øgede anlægsudgifter fået ministeriet til at skære ned på højskolens bygninger – f. eks. fjerne foredragssalen samt flere mindre værelser. Der

*Knud Rasmussens højskole, som den ses,
når man kommer til den fra Holsteinsborg by. I baggrunden fjeldet »Kællingehatten«.*

Foto: H. C. Petersen

var i landsrådet utilfredshed med denne barbering, og det endte med, at rådet bevilgede 100.000 kr. til bygning af skolen, som så til gengæld skulle opføres i den oprindeligt planlagte størrelse. Også fra anden side, Kaj Munks Mindefond og Knud Højgaards Fond, var der kommet støtte, så man nu kunne gå videre med planerne uden nedskæring.

Efter placeringen kunne også bestyrelsen blive valgt endeligt, og landsrådet valgte nu sit medlem i Holsteinsborg foruden den derværende kommunalbestyrelses repræsentant.

I 1959 truede de forhøjede byggepriser endnu engang med at tvinge til nedskæring af projektet, og endnu engang trådte landsrådet til og reddede gennem en ny bevilling situationen, ligesom rådet lovede et fast årligt tilskud til elevunderstøttelse. Også Landsforeningen af højskoleelever i Danmark gav en god håndsrækning efter en indsamling over hele landet.

Herefter kunne detailplaner udarbejdes og byggeriet sættes i gang. I mellemtiden var i al stilhed de første højskolekurser blevet holdt i landet. Det begyndte i 1956 i Umanak. Skoleleder Gorm Hadrup, overkateket Edvard Kruse og undertegnede samlede 28 unge fra de nærmeste udsteder i Umanak by til et højskolekursus fra 2.-5. april. Man begyndte dagen kl. 8,00 med fælles morgenmad og fortsatte med undervisning og foredrag til sen aften hver dag. Emnerne var brogede nok, men havde dog som lede-tråd mødet mellem oprindelig og moderne kultur.

Kurset blev gentaget i Nûgatsiaq senere på måneden for 17 unge fra dette sted og Igdlorssuit. De sidste kom kørende på slæde medbringende 3 hele sæler som tilskud til provianten. Heroppe var overkateket Amos Eliassen og ikke mindst hans kone Regine gode støtter under hele arrangementet.

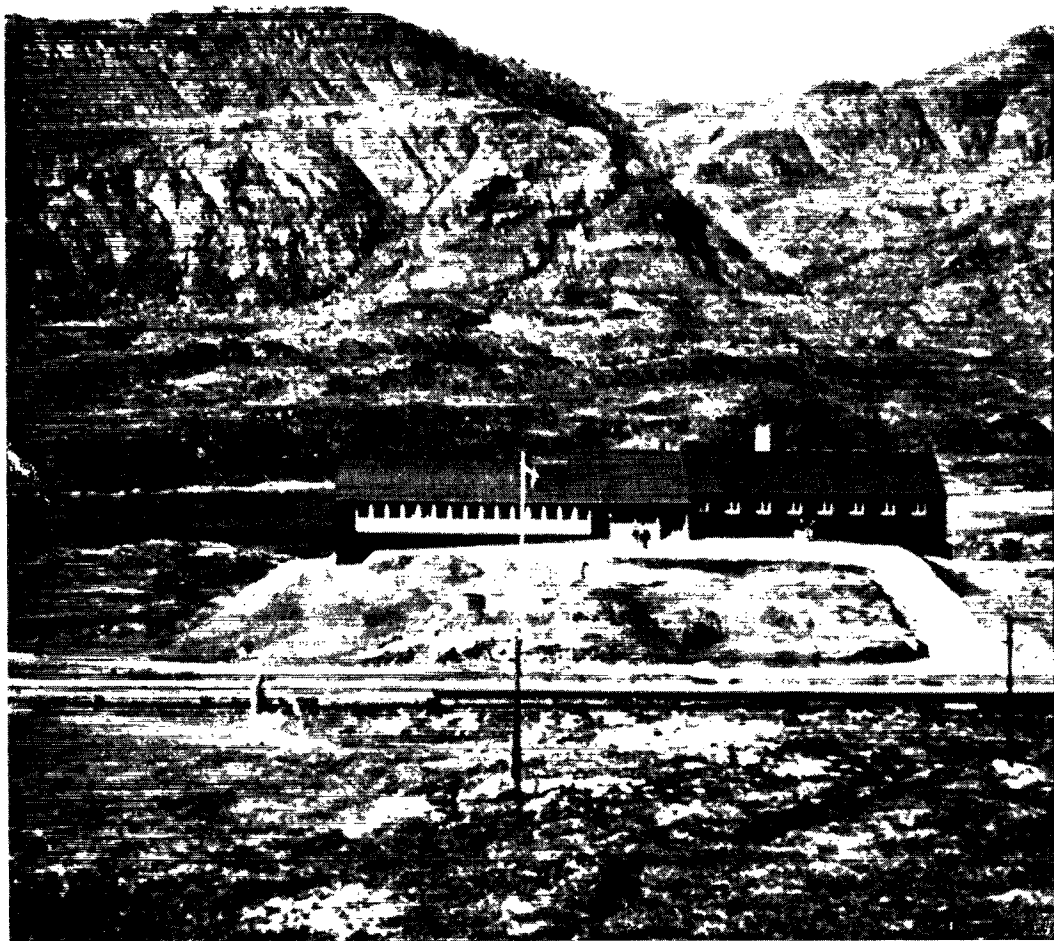
Der gik 5 år, før ideen blev ført videre, men i foråret 1961 afholdtes 3 nye kursus i Godthåb distrikt, henholdsvis K'ornoq, Kapisigdlit og Fiskeræsset. Hovedlaktører var oplysningskonsulent H. C. Petersen, viceskoleinspektør Jørgen Chemnitz og undertegnede, stærkt hjulpet af lokale kræfter, skoleleder Tyge Nielsen, overkateket Abia Hansen og pastor Motzfeldt Hammeken. Elever fra Godthåb Seminarium deltog som hjælpelærere og observatører. Hovedemnerne for disse kursus var de samme som før nævnt, men til forskel fra Umanak-kurserne var disse åbne for alle voksne, – og desuden i meget højere grad baseret på elevernes aktive medvirken.

Tilslutningen var god – og især vedholdende. Unge fiskere og gamle koner sad side om side og lavede kurer og opgaver, så de svedte. Hovedindtrykket af disse dage var, at der eksisterede et kolossalt behov for elementær samfundsoplysning i alle aldersklasser, – og at dette behov var bevidst.

Samme efterår afholdt oplysningskonsulenten kursus i Napassoq og Sarfánguaq; hovedresultatet af alle disse kursus har i hvert fald været, at adskillige pladser har fået en anskuelsesundervisning i, hvad højskole er – og hvordan den arbejder.

I mellemtiden var Nikolaj Rosing blevet medlem af folketinget og ønskede ikke at afbryde sin valgperiode, hvorfor bestyrelsen udpegede H. C. Petersen som formstander. I foråret 1962 fratrådte han sin stilling i Godthåb og opholdt sig nogle måneder på danske højskoler, hvorefter han overtog den færdige skole i juni måned.

Og den 3. juli var man så endelig kommet så vidt, at Grønlands første højskole kunne indvies. Det blev en stor dag både for skolen og Holsteinsborg. Minister Mikael Gam foretog selve indvielsen, der indledtes med festgudstjeneste. De mange gæster og byen selv gjorde alt til, at det blev en festlig dag. Hilsener og gaver strømmede ind fra Grønland og Danmark, ikke mindst fra Grønland selv, hvorfra der den dag indløb gaver til en værdi af over 20.000 kr. Dette nævnes for at imødegå den ofte fremsatte påstand, at højskolen ikke har sangbund i befolkningen. Som et eksempel kan nævnes fåreholderforeningen, der skænkede 30 lammekroppe.

Højskolen set fra et af de omliggende fjelde.

Foto: H. C. Petersen

Blandt deltagerne var eleverne på skolens første kursus, ungdomsledere fra alle landets byer, som skulle gennemgå en måneds undervisning i ungdomsarbejde. Det første foredrag blev holdt af forstander J. Th. Arnfred, og flere af gæsterne medvirkede sammen med skolens egne lærerkræfter i de første dage.

Som lærer er ansat tidligere overkateket Lars Peter Olsen, mens fru Asta Egede har overtaget stillingen som økonoma.

Skolen er placeret på en lille fjeldknold lidt uden for selve byen med en storslået udsigt til alle sider. Rent praktisk er der udført et meget fint stykke arbejde, som har resulteret i et gedigent og smukt bygningsværk, der danner den bedst tænkelige ramme om undervisningen. Udstyret er fuldt moderne. Der er plads til 30 elever, 15 kvindelige og 15 mandlige, på 2 eller 3 mands værelser. Der er foredragssal, 2 klasseværelser, dagligstue og hobbyrum.

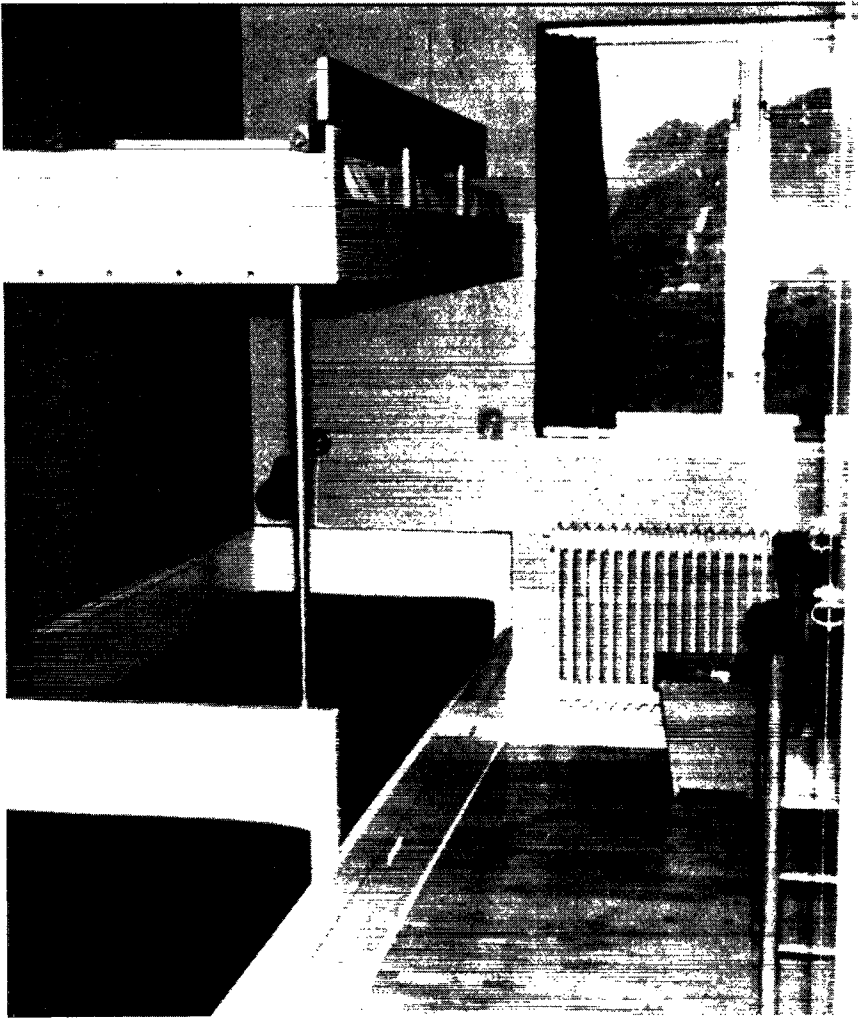
Men, som forstander H. C. Petersen sagde til de unge ved indvielsen: „Bygningen er af sten og træ. Det er jer, der skal give den liv.“ Det vigtigste er jo, hvad skolen vil, hvad der skal ske på den. Allerede længe før starten har dette punkt været genstand for livlig debat. Især er det fra mange sider gjort gældende, at landet havde mere behov for en fagskole, f. eks. en fiskeriskole, end for et åndeligt luksusprodukt som en folkehøjskole. Det har direkte været foreslået at omdanne skolen til en fiskeriskole.

Der er sikkert ingen grund til at tro, at denne tale vil forstumme nu, da skolen er færdig. Fra den danske højskoles barndom kender vi de årelange debatter om samme spørgsmål. Der kan derfor være grund til at gå lidt nærmere ind på dette emne – og samtidig prøve at forklare, hvad det *er*, skolen vil, da det vel ofte er manglende forståelse heraf, som afføder den megen snak om fagskole.

Som nævnt er en diskussion af denne art ingeniørlunde ny i højskolens historie. Da man for godt 100 år siden startede højskolerne i Danmark, rejste der sig fra mange sider stærke krav om, at de blev gjort til fagskoler – in casu landbrugsskoler – ud fra omtrent de samme motiver, som nu fremføres i Grønland. Striden herom rasede en generation igennem – og alt imens rejste sig så højskole ved højskole ud over landet og begyndte at arbejde. Tiden gav dem ret. I dag er der ingen med kendskab til forholdene, der vil benægte folkehøjskolens afgørende betydning for det danske landbrugs udvikling fra primitivt jordbrug til højt specialiseret industriproduktion. Højskolens modstandere rejste på deres side de landbrugsskoler, som de mente var det eneste fornødne, og de udfyldte deres plads i billedet på udmærket måde og kunne ikke have været undværet. De to skoleformer supplerede og udfyldte hinanden og virkede gensidigt befrugtende. Men selve den danske lovgivning på dette område, skabt af en højst materialistisk indstillet bondestand og en ikke mindre materialistisk arbejderstand, giver i dag højskolen så store begunstigelser og så udelt en anerkendelse, at det mere end noget andet viser, at højskolen er andet og mere end udflydende åndelighed og romantisk bragesnak.

Hvad er det da, højskolen vil? Hvad er dens grundsyn?

Den mener, at kundskaber og faguddannelse bærer alle muligheder i sig, men at disse muligheder ingeniørlunde udnyttes automatisk. Det forudsætter en vilje til at udnytte dem. Det nytter ikke at udstyre folk med en hel masse viden og uddannelse og

Elevværelse til tre personer.

Foto: H. C. Petersen

en masse dyre anlæg, hvis de ikke ved, hvad de skal bruges til og har viljen til at gøre det.

Den mener, at mennesker, som de er – ude på de små udsteder og bopladser – også uden uddannelse har en masse muligheder for at komme fremad og befordre samfundets og erhvervenes udvikling – hvis de blot selv vil og forstår, hvad det er, der skal gøres. Da danske bønder uden hjælp af nogen art skabte hele det store industrikompleks, som mejerierne m. m. er, da var det uden uddannelse og fine fagkundskaber. De havde viljen, offerviljen, gåpåmodet – der var ingen stat, der byggede anlæg til dem – de gjorde det selv, fordi de ville.

I dag ser vi en lignende udvikling i Indiens, Philippinernes, Israels, Ghanas og Nigerias tusinder af landsbyer. Disse lande vil frem – men de midler, de har til rådighed ude fra, er så begrænsede, at de stort set er henvist til sig selv. Og de prøver da at få landsbybeboerne vakt op til selv at udnytte de muligheder, de har for at gøre samfundet bedre og udvikle deres erhverv indefra. Det er ikke tilfældigt, at netop disse lande i øjeblikket bygger højskole ved højskole efter dansk mønster som det mest effektive våben i den udvikling. På disse skoler indgydes der de unge fra landsbyerne tro på fremtiden, vilje til at tage fat på problemerne og en fundamental viden om, hvordan de skal gøre det. Og disse unge vender da hjem til deres landsbyer – ikke som faguddannede, men som ledere og pionerer i opbygningsarbejdet.

Når man tildeler højskolen en plads som en slags åndelig luksus efter erhvervsudbygningen, må altså siges, at højskolens historiske plads – både i Danmark og den øvrige verden – er før den erhvervsmæssige udbygning – som en meget vigtig forudsætning for den. Jeg er jo da helt enig i, at Grønlands erhverv og økonomi må udbygges – men jeg tror ikke, man kan fremme denne udbygning på en mere effektiv måde end ved at bygge en højskole.

Nu er vi jo ganske vist i den heldige situation, at en stor del af det anlæggende arbejde kan udføres af staten. Men det begrænser ingenlunde befolkningens opgave til blot at få en faguddannelse og så gå ind i produktionen. Hvis det samfund, som bygges op, skal være befolkningens eget – hvis det overhovedet skal kunne bygges op med chancer for at kunne gro sammen med befolkningen – og hvis det skal kunne gennemføres hurtigt nok til at følge med befolkningstilvæksten og moderlandets egen udvikling – da må grønlænderne selv være den drivende kraft og det skabende element på alle fronter – på en helt anden måde end nu. Men det kræver en dybtgående forståelse af, hvad det er, der sker, hvorfor det sker, hvad den enkelte kan gøre – også uden at han har en faguddannelse. Først da kan alle mulighederne udnyttes. Det skal lige nævnes, at erfaringer fra andre egne af verden siger, at det er ganske utroligt, hvad fattige tilbagestående landsbysamfund selv kan yde og bygge op, hvis de først vågner op og tager fat.

Men der må fortælles om alt det nye, om penge og deres brug, om pligterne over for samfundet, om dettes hele funktion. Folk må forstå rækkevidden af så alvorlige problemer som det store fødselstal, nutidens moralske opløsning må modarbejdes, der vil blive undervist i dansk. Men alt dette vil ske med udgangspunkt i den verden, som befolkningen endnu halvt befinder sig i – fangersamfundet – i fuld bevidsthed om, at den gamle kulturs elementer ikke må kasseres, men bruges som fundament, når den nye skal bygges op, og med udgangspunkt i det kristne livssyn, som hidtil har været folkets åndelige baggrund.

*Et hjørne af spisetuen med Jens Rosings maleri,
der er en gave fra lærere og kateketer i Grønland.*

Foto: H. C. Petersen

Højskolen er blevet kaldt skolen for livet – for livet som menneske – og livet som borger i samfundet. Det er ingenlunde blot en repetition af halvglemte skolekunderskaber.

Det vil måske være rigtigt at slå fast, at alt hvad her er sagt selvfølgelig på ingen måde vil bagatellisere betydningen af en udbygning af faguddannelsen i Grønland – tværtimod, og det bliver ingenlunde mindre nødvendigt, fordi højskolen kommer. Tværtimod vil højskolen måske tit kunne give de unge det skub, som får dem til at tage en uddannelse. Og højskolen vil da også – som den danske højskole gjorde det – optage praktiske fag på sin daglige timeplan, fiskeri for mændene og husgerning o. l.

for pigerne. Og den vil stærkt opfordre sine elever til at udbygge den viden, de der får lagt grunden til.

Men det er blot en forkert problemstilling, at højskolen skulle betyde færre fagskoler – og at der skulle være tale om et enten-eller.

For det første er en årgang grønlændere i dag på over 1000. Af dem kommer kun 100 – højst 150 på skoler efter børneskolen. Så er der 8–900 tilbage hvert år. Og på en fagskole skal de oven i købet være måske fire år. Der skal bygges mange mange skoler hvis der skal være plads til alle disse børn – der bliver mere end rigeligt til 5 fiskerskoler og lige så mange tekniske foruden en højskole i hver landsdel.

For det andet er højskolens penge ikke bare penge, som går fra andre formål i Grønland. Højskolen er en privat institution og har som sådan selv skaffet sig en kapital på næsten ½ mill. kr. Efter højskoleloven giver dette ret til et ordinært stats-tilskud – ikke fra Grønlands penge, men fra de penge, som er bevilget til højskoler normalt. De særlige forhold og de sidste fordyrelser på grund af konjunkturer har så gjort nogle ekstra tilskud nødvendige, men der er ikke tale om 2 mill. kr., som går fra andre formål i Grønland. Der er tale om en privat kreds, som har skaffet Grønland en skole helt ud over de normale grønlandsbevillinger. De penge, som er samlet ind i Grønland og Danmark for 10 år siden, blev samlet ind til en højskole, og man kan ikke nu komme og sige, at pengene hellere skulle gå til en fagskole.

Selve timeplanen på de almindelige kursus vil omtrent blive som følger:

Grønlandsk – grammatisk og litterært	4 timer
Dansk – sprogligt	4 –
Historie – med vægt på samfundsudviklingen	4 –
Grønlands natur (geologi m. m.), klima etc.	1 –
Samfundskundskab	3 –
Regning	3 –
Sang	2 –
Etiske og personlige problemer	2 –
Valgfrit	3 –
Sundhedslære + ernæringslære	1 –
Gymnastik	2 –
Kristendomskundskab	2 –
Erhvervsgeografi	1 –
Grønlands erhverv og økonomi	2 –
Praktiske fag (sløjd, fiskeri, husflid for drenge; syning, husgerning m. v. for piger)	10 –
Ialt	<u>45 timer ugl.</u>

De forhåndenværende lærerkræfter vil nogenlunde kunne dække denne timeplan med et passende antal timer, suppleret med enkelte faglærere fra byen.

Når det kan være svært for mange helt at forstå den nye skole, hænger det vel også sammen med, at den i flere henseender repræsenterer nye principper:

Den er den første private skole i Grønland.

Den er den første betalingsskole.

Den giver ingen uddannelse og ingen eksamen.

De unge kan selv melde sig.

Der har været udtrykt store betænkeligheder med hensyn til elevernes selvbetaling, idet det frygttes, at der af den grund vil komme for få, fordi de ikke kan magte den. Teoretisk vil det også blive en høj betaling – 6 måneder á 350 kr. Dertil kommer rejsen. Men for det første vil eleverne have adgang til normal statsstøtte til opholdet, som andrager indtil 70 % af totaludgifterne, alt efter forældrenes og egne økonomiske forhold.

For det andet betaler landsrådet rejser samt en del hele og halve fripladser. Og endelig kan der ventes yderligere støtte af lokal art eller f. eks., som det allerede er tilfældet, fra Augo Lynges Mindefond. En del unge i f. eks. fiskeridistrikter vil desuden have hæderlige chancer for selv at spare et beløb op. Selve det forhold, at de unge selv må yde i hvert fald noget, skulle sikre, at eleverne bliver unge, der virkelig selv ønsker at lære mere og ikke blot kommer for tidsfordriv.

1. november begyndte skolens første normale vinterkursus på 6 måneder med fuld belægning. I sommerhalvåret er det planen at afholde mindre kursus – enten ved at udleje skolen til foreninger og institutioner – eller ved at lade skolen selv arrangere dem. Behovet for kursus af forskellig art må skønnes at være så stort, at der kan sikres skolen en nogenlunde rationel udnyttelse. Men vinterkurset vil blive den egentlige styrkeprøve – og det vil også blive prøven på, om den kan styre udenom de skær, som truer enhver højskole, og som kan føre den på afveje:

Overdreven vægt på det faglige.

Ensidig vækkelsesforkyndelse uden forbindelse med det daglige liv.

Overdreven nationalisme.

Der vil blive stillet store krav til kaptajn og styrmand, for det er vanskelig sejlad. I dag må vi nøjes med at gøre status som sket er – og ønske lykkelig rejse fremover.